

Het Romeinse en middeleeuwse Tongeren en de Oostelijke Jeker

vm: 4,6 km

nm: 8 km

Even terug in de geschiedenis

Toen de Romeinse legioenen in 54 voor Christus bezig waren het verzet in deze uithoek van Gallië ongedaan te maken, sloegen ze hun winterkamp op in de nabijheid van de plaats Atuatuca. Blijkbaar beviel het hen daar in het mooie Haspengouw, want ze bouwden hun kamp uit tot Atuatuca Tungrorum, dat op termijn de belangrijkste Romeinse stad werd in onze contreien.

1. Monument T-2000

In 1985 schonk Tongeren zichzelf een verjaardagscadeau onder de vorm van het Monument T-2000, van de hand van beeldhouwer Raf Verjans. Het verwijst naar de tweeduizendste verjaardag van de stad. In elf Romeinse zustersteden van Tongeren tref je eenzelfde monument aan: Nijmegen, Heerlen en Maastricht (1985-1986), Doornik en Aarlen (1986), Keulen en Trier, Metz en Bavay (1987) en Rome (1991). Het monument stelt in het reliëfgedeelte de menselijke figuur voor die fragmentarisch en levensgroot weergegeven is. Deze figuur geeft de symbolische uitdrukking van gaan en komen... een tijdloos gebeuren. De Mens wordt voorgesteld als boodschapper, pelgrim, de eeuwige bevestiging van leven, beweging, verandering, en als metafoor van een evolutieproces.

Het Duo monument bestaat uit 2 blokken van 3x 2,35x 0,6 M,-beton, gewicht: 16 ton die tegenover elkaar opgesteld, elkaars positief en negatief uitmaken. Een element is uit het ander gegroeid, aan deze wisselwerking komt geen einde.

2. Middeleeuwse muur/Levende muur

Na de Romeinse periode kende de stad een tijd van verval, maar vanaf de 13de eeuw begon er weer een tijd van grote bloei. Toen werd begonnen met de aanleg van wat vandaag omschreven wordt als de "middeleeuwse muur", die oorspronkelijk 6 poorten telde. Daarnaast waren er ook een aantal torens op de omwalling. Van sommige ervan, zoals de Velinxstoren en de Lakenmakerstoren, zijn nog resten te zien. Deze stadswal is niet alleen een historisch monument maar bezit ook bijzondere natuurwetenschappelijke waarde. De muur werd opgebouwd uit blokken silex in combinatie met andere gesteenten zoals de Maastrichtersteen, baksteen, tufsteen. Op sommige delen is de muur bedekt met een laag aarde - veelal leem - wat een ideale voedingsbodem vormt voor tal van planten. Zo is de stadswal uitgegroeid tot een rijk ecosysteem. Tussen de stenen groeien allerlei (korst)mossen en vaatplanten waaronder enkele zeldzame en beschermde soorten zoals het stengelomvattend havikskruid, de brede eikvaren en het gerand muursterretje.

3. Romeinse tempel

Aan het einde van de 1ste eeuw bouwden de Romeinen hier in het noorden van de stad een heiligdom. Aan welke Romeinse godheid de tempel was gewijd en of hij werd gebruikt voor de keizercultus, is tot op vandaag niet duidelijk.

Men heeft bij opgravingswerken duidelijke bewijzen gevonden van de tempel. Die tempel zou een trap gehad hebben aan de voorzijde zoals die nu is gereconstrueerd in moderne materialen.

Centraal was er een heilige cultusplaats op een podium. De binnenzijde van de tempelsite was omzoomd door een zuilenrij. Buiten de tempel, vlak tegen de Romeinse stadsmuur, lagen bijgebouwen.

4. Romeinse muur

In de 2de eeuw na Christus omheinden de Romeinen het toenmalige Tongeren. Van de ongeveer 4,5 km die ze aanlegden is nog anderhalve kilometer muur zichtbaar bovengronds. (6 m hoog, 2 meter dik). In de 4de eeuw ontwierpen ze een kleinere vestingmuur van 2,7 km. (cfr Romeins Tongeren in 3D-voorstelling in toeristische dienst of Teseum).

5. Standbeeld van Ambiorix

In 2005 veroverde Ambiorix de vierde plaats in de ranking van De Grootse Belg, een poll die in Vlaanderen werd georganiseerd door de VRT. En toch weten we niet zeker of Ambiorix echt heeft bestaan, en al helemaal niet hoe hij eruitzag. De mythe wil dat hij als stamhoofd van de Eburonen het Romeinse leger, meer dan 7000 man sterk, met een list in de pan hakte in de vallei van de Jeker. Dat ontlokte aan Julius Caesar niet alleen grote wraakgevoelens, maar ook de befaamde woorden: 'Van alle Galliërs zijn de Belgen de dapperste.'

Ambiorix poseert in Germaanse klederdracht, met een strijdbijl en een drakenhelm. Zijn voeten vertrappelen de wapens van de verslagen Romeinse tegenstanders. De omheining van het standbeeld bestaat uit speren, everzwijnenhoofden en pijlen, helemaal in stijl met de Keltische tradities.

Uiteindelijk bleken de goed georganiseerde Romeinen de sterkeren en verdween deze dappere Galliër in de nevelen van de geschiedenis.

Ambiorix' standbeeld is een bronswerk uit 1866 van de hand van Franse beeldhouwer Jules Bertin. In 1994 onderging Ambiorix een grondige restauratie.

6. Stadhuis

Dit werd gebouwd in de 18de eeuw en staat op de plaats van de vroegere lakenhallen die door een brand een eeuw eerder werden verwoest. Wellicht was het stadhuis een ontwerp van de Luikse architect Pascal Barbier. De Luikse stijl schemert door in de architectuur van het gebouw en de typische combinatie van blauwe steen en rode kalei. Het is momenteel nog in gebruik voor plechtigheden.

7. Vrijthof en Gerechtshof

Het Vrijthof is de plaats van de eerste bewoning van Tongeren, rond het begin van onze jaartelling. Opgravingen hebben dit aan het licht gebracht.

Het Gerechtshof dateert van rond 1850 toen Tongeren de plaats werd waar het Assisenhof van de provincie Limburg zich vestigde. Op vandaag zetelt het Hof van Assisen nog steeds in Tongeren. In andere provincies is het altijd de provinciehoofdstad waar dit Hof zetelt.

8. Gallo-Romeins museum

Het Gallo-Romeins Museum brengt de herinneringen aan het Romeinse tijdperk van Tongeren volledig tot leven. Het is een zeer modern museum dat vele multimediale technieken gebruikt om de geschiedenis levendig voor te stellen. Het werd volledig vernieuwd en heropend in 2009 en behoort nu tot de top van archeologische musea in Europa. In 2011 kreeg het de prestigieuze titel 'Europees Museum van het jaar'. Het Gallo-Romeins Museum kreeg deze prijs omdat het een archeologisch verleden op een heel boeiende manier naar alle soorten bezoekers weet te brengen.

9. Teseum

Vroeger kon je de kerkschatten in de basiliek bezichtigen. Sinds juni 2016 zijn die in het Teseum opgesteld, in een ruimte van de kerkelijke erfgoedsite. Het is een bijzondere rijke verzameling religieuze voorwerpen, waarvan de oudste dateren uit de 6de eeuw.

Archeologische site: 2000 jaar geschiedenis

Bij de opgravingen in de basiliek tussen 1999 en 2008 vond men nog een andere schat: een grote rijkdom aan ondergrondse vondsten. Resten van Romeinse muren, omwallingen en restanten van woningen. Ook meer dan 300 graven zijn teruggevonden. Stukken pleister, soms met de kleuren er nog op, en uniek zijn de sporen van 7 religieuze bouwwerken. Archeologen, antropologen, bouw- en kunsthistorici en andere wetenschappers gingen op onderzoek en konden een heel goed beeld ophangen hoe Tongeren zich ontwikkelde als stad.

Het resultaat is verbluffend. Sedert september 2018 is de archeologische site geopend. Drie meter onder de grond worden de diepste geheimen van Tongeren letterlijk blootgelegd.

Romaanse kloostergang

Eén van de mooiste hoekjes van deze unieke religieuze erfgoedsite is de Romaanse kloostergang uit de 12de eeuw, het enige overblijfsel van het vroegere kloosterdomein.

10. O.-L.-Vrouwebasiliek

Ruim 3 eeuwen, van 1240 tot 1544, werd er gebouwd aan de Onze-Lieve-Vrouwebasiliek. Het is één van de mooiste gotische kerkgebouwen van België. Oorspronkelijk had de toren ook een spits, maar die brandde verschillende keren af. In 1877 werd de torenspits dan maar vervangen door een bijkomende verdieping. De kerk is een waar museum met prachtige schilderijen en beeldhouwwerken.

OLV-beeld Oorzaak Onze blijdschap

Dit beeld van Onze-Lieve-Vrouw met kind (1479, anonieme beeldsnijder en stoffeerder) is een belangrijk devotie- en processiebeeld binnen de traditie van de Kroningsfeesten. Het beeld heeft zijn oorspronkelijke rijke polychromie grotendeels bewaard en past binnen de sculpturale traditie van de Maaslandse regio Tongeren-Luik. De tegelijk verheven, gracieuze en beminlijke uitstraling en de zeer verzorgde afwerking van het beeld geven het een hoogst verfijnd en tijdloos karakter.

11. Praetorium

Een aantal locaties in Tongeren dragen Romeinse namen. Het administratief centrum is het Praetorium. De man die je hier opwacht, Flavius Claudius Julianus, verbleef in Tongeren in de lente van het jaar 358. Hij sloot toen een verdrag met de Salische Franken, dat mee aan de basis ligt van de Taalgrens tussen Vlaanderen en Wallonië. In 361 volgde hij zijn oom Constantinus II op als keizer van het Romeinse Rijk, maar in 363 sneuvelde hij.

12. Dommershausen

Zoek niets achter de naam van dit huis. Dommershausen was gewoon een bedrijf dat hier gevestigd was eind 19de eeuw. Deze eigenaardige huizen zijn zo'n 500 jaar oud en gerestaureerd iets meer dan 10 jaar geleden.

13. Gerechtstuin

Is een stadstuin die te bereiken is via een poortgebouw en kadert in de vergroening van de binnenstad. De tuin vormt een oase van rust in de drukke stad.

De Soroptimistenclub Tongeren schonk de stad zelfs een opvallende, oranje bank uit mozaïek voor in de tuin. Op de bank staat een boodschap om geweld tegen vrouwen en meisjes te bestrijden.

14. Toeristische dienst

Bevindt zich in de gerestaureerde gasthuiskapel, die vroeger onderdeel was van het Sint-Jacobsgasthuis, en werd gebruikt om pelgrims op te vangen die onderweg waren naar Santiago de Compostela. Vandaag is de kapel nog steeds een halte voor pelgrims (en uiteraard ook voor toeristen).

15. Moerenpoort

De Moerenpoort is de enige middeleeuwse poort die eeuwen en mensen weerstond. Langs hier kon je de stad verlaten in de richting van Wezet (Visé). De toren dateert van de 13de eeuw en heeft samen met het begijnhof de Grote Brand van 1677 overleefd, als enige gebouwen in de stad. Er is nu een museum in deze toren. Er zijn drie thema's: het middeleeuwse leven, de vele oorlogen in en rond Tongeren en de Grote Brand. Het museum kan je gratis bezoeken, er is een toegangscode nodig en die kan je halen bij de dienst Toerisme of het Teseum.

16. De Jeker

Vroeger stroomde de Jeker als een open waterloop midden door de stad Tongeren. In 1951 werd de rivier echter gedempt, omwille van de klachten van omwonenden vanwege geurhinder. In de jaren '50 werden vele waterlopen immers gebruikt als open riool. De waterloop werd omgeleid via het zuiden van het stadspark De Motten en zo raakte zijn oorspronkelijke loop onder de stad in de vergetelheid. Inmiddels is de algemene waterkwaliteit sterk verbeterd, mede dankzij de aanleg van nieuwe zuiveringsinstallaties, en geeft open water veel minder last dan vroeger, waardoor op meer en meer plaatsen rivieren terug opgelegd worden. Zo dus ook met de Jeker in Tongeren. Er zijn ook bijkomende redenen waarom men terug kiest voor open water in stadskernen. In het kader van klimaatadaptatie is de waterloop een

verkoelend element tegen hittestress in de zomer. Verder zorgt de nieuwe Jeker voor extra waterberging van afstromend regenwater.

17. Begijnhof

De oorsprong van het Begijnhof en de bijhorende kerk situeren zich in de 13de eeuw (een van de oudste begijnhoven van de Nederlanden), maar de huidige gebouwen gaan terug tot de 17de en 18de eeuw want deze ervoor waren van hout. Hier en daar vind je nog hoekjes waar je de sfeer van toen kan opsnuiven. In de gloriejaren woonden hier 250 begijnen. De rijke woonden alleen in een huis en hadden een meid, de minder begoede woonden in een convent (groot huis met meerdere bewoners). Bij de Franse Revolutie werd het begijnhof gesloten, een paar jaar later werden er opnieuw begijnen toegelaten maar met beperkingen. Uiteindelijk stierf de laatste begijn in 1867. Het begijnhof is Unesco-werelderfgoed.

18. Agnetenklooster

Het Agnetenklooster is één van de weinige kloosters waarvan de gebouwen nog steeds het straatbeeld sieren. Het verhaal van het Agnetenklooster begint in 1421 toen de besloten orde zich voor het eerst vestigde op het ommuurde domein, dankzij de gulle schenking van Johanna van Repen. Aanvankelijk was het klooster bescheiden, bestaande uit slechts één woning. In 1434 breidde het complex echter uit met de bouw van een kapel, goedgekeurd door de prins-bisschop. Deze kapel diende als heilige begraafplaats voor de overleden zusters, met een grafkelder eronder en een begraafplaats ernaast voor leken verbonden aan het klooster.

Het klooster doorstond zijn deel van beproevingen, waaronder een verwoestende brand aan het begin van de 16e eeuw. Heropbouw begon serieus in 1550, met de oudste overgebleven delen van het klooster die uit deze periode dateren en de laatgotische bouwstijl tonen. De 17e eeuw zag verdere uitbreiding in de Maasstijl, een lokale architectonische stijl, terwijl het complex aan invloed won. Opmerkelijk genoeg bleef het klooster gespaard tijdens de Grote Brand van Tongeren in 1677, naar verluidt dankzij de slimme onderhandelingen van de nonnen met Franse soldaten.

De 18e eeuw markeerde echter een keerpunt toen het klooster zijn religieuze functie verloor onder Frans bewind en veranderde in een boerderij. De eens zo majestueuze laatgotische kapel werd ontmanteld, waarbij alleen de grafkelder en fundamenteën als stille getuigen van zijn vroegere glorie overbleven. De stad Tongeren verwierf het gebouw in 1927 en gebruikte het als noodhuisvesting, maar door verwaarlozing raakte het in verval.

In 1981 werd het Agnetenklooster aangewezen als beschermd monument, waarmee de achteruitgang werd gestopt. De Vlaamse gemeenschap kocht het complex in 2001 en begon aan een uitgebreide restauratie om het om te vormen tot kantoorruimte voor het Agentschap Jongerenwelzijn. De voormalige zomerrefter, met zijn monumentale mergelstenen tongewelf, werd omgevormd tot een veelzijdige zaal, terwijl de buitenruimtes en kapelruïnes werden heringericht als een openbaar stadspark.

Natuurreservaat De Kevie

De Kevie is het kloppend hart in het Park van de Oostelijke Jeker, Het is een waardevol gebied dat Europese bescherming geniet. Je vindt hier een mozaïek van vochtige hooilanden, moerassen en valleibossen. Laat je verleiden door de charme van het Haspengouwse valleilandschap met haar houtkanten, poeltjes en eeuwenoude knotwilgen.

<https://www.reisroutes.be/stadswandelingen/haspengouw/tongeren-eeuwenoude-muren/>

<https://rafverjans.eu/duo-monument/> folder: Per pedes, infobord Tongeren-Borgloon

<https://www.visitongeren-borgloon.be/wat-te-doen/bezienswaardigheden/romeinse-relicten>,

<https://www.visitongeren-borgloon.be/wat-te-doen/bezienswaardigheden/ambiorix>,

<https://www.knack.be/geschiedenis/oudheid/romeinse-rijk/wie-was-ambiorix-de-koning-van-de-eburonen>,

<https://www.mycityhunt.nl/steden/tongern-be-240113/poi/agnetenklooster-57217>

<https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2023/06/30/nieuwe-stadstuin-in-tongeren/>, inspiratiegids Visit Tongeren-Borgloon,

<https://www.duurzamelimburgsegemeenten.be/openlegging-van-de-jeker-2>

[https://www.visitongeren-borgloon.be/file/download/57a7f304-dfbc-48ec-883a-](https://www.visitongeren-borgloon.be/file/download/57a7f304-dfbc-48ec-883a-b360fe8f0745/23T13jqtXaBo2mBHmGCTaCrJrccygcniZo22eZuX43d)

[b360fe8f0745/23T13jqtXaBo2mBHmGCTaCrJrccygcniZo22eZuX43d](https://www.visitongeren-borgloon.be/file/download/57a7f304-dfbc-48ec-883a-b360fe8f0745/23T13jqtXaBo2mBHmGCTaCrJrccygcniZo22eZuX43d), <https://kevie.be/> infobord in basiliek